

Nádas Sándor

Mágikus irrealizmus

Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint

Mint egy áradó, hatalmas folyó, úgy zúdul, dübörög, hömpölyög alá Péterfy Gergely új regénye, s visz, sodor magával mindent, korokat, rendszereket, embereket, gondolatokat, és viszi, sodorja magával az olvasót is, aki elveszetten küzd az újra és újra feltűnő örvényekkel, amelyek hol a mélybe rántják, hol messzire lökik, s aki minden erejével azon van, hogy valami biztos pontot találjon, amibe megkapaszkodhatik: hogy végül ép bőrrel partra jut, azt a reményét már régen – az első fejezetek után – feladta. S aztán, amikor elveszve, elcsigázottan becsukja a könyvet, hosszan meditálhat azon, vajon a szerző tudatosan tette ezt vele, vagy az anyag, miként a medréből kilépő folyó, elsodorta őt is, s aztán már csak, mint Goethe varázslóinasa, futott a regénye után.

A recenzens már ezen a ponton zavarban van. Illene válaszolnia ugyanis a fenti bekezdésben rejlő kérdésre, de nem tud. Nem tudja, hogy egy nagy ívű, de elhibázott kísérletnek volt-e tanúja, vagy egy újfajta szemlélet és prózatechnika bemutatkozásának. A végeredmény szempontjából persze ez mindegy is, az olvasó a regény végén szörnyen érzi magát, de a megítélés szempontjából nem: igaz, akár ez volt a szerzői szándék, akár nem, el lett érve.

A regény(folyam), mely legalább tíz könyv szerteágazó történetét sűríti magában, három-négy generáció és egy Duna-parti település, Herkulesvár históriáját beszéli el. (Megígérem, hogy a továbbiakban elengedem ezt a folyamozást, annyit jegyezve meg mindössze, hogy a Duna, a víz mindvégig a szabadság, az elérhetetlen boldogság jelképe a műben, s azáltal, hogy Herkulesvár afféle romlatlan nyaralóparadicsomból panel-lakótelepekkel zsúfolt kisváros lesz az évek során, az utolsó esély is odavész az igazi emberi szabadság elnyerésére.)

Az első generációhoz Péter, a klasszikus értékeken és elveken felnőtt polihisztor-bölcsész és barátja, Bonifác tartozik: ők azok, akik a második világháború után középkorú tudósokként – és valódi polgár-értelmiségiként – végleg téren és időn kívülre kerülnek. Pétert elbocsájtják az egyetemről, és még örülhet, hogy egy herkulesvári múzeum lerakatban meghúzhatja magát. Életét ettől kezdve lánya, Olga

nevelésének szenteli: mindent megtanít neki, amit ő tud, s amivel abban a világban semmire sem lehet menni. Egyetlen pillanatra felmerül ugyan az értelmes élet esélye, ötvenhat őszén, de a bakfis Olga (az első szerelem okán) nem hajlandó felülni az induló teherautóra, így aztán az apja is itthon marad, örökre kitaszítva a valódi világából. A második generáció Olgáé és kortársaié, unokatestvéréé, férjeié, azoké, akiknek sorsát (lényegében) születésüktől késő öregkorukig követhetjük nyomon, a harmadik az ő gyermekeik (az előtérben Olga és korán elhunyt férje, Ferenc egyetlen fiának, Kristófnak) sorsa, s minthogy a mű napjainkig kígyózik el, még arra is van tér és idő, hogy Kristóf is felnőjön, megnősüljön (két ízben is), sőt, az ő fia is elinduljon az élet (e regényben különösen rögös) útján.

És akkor még ott van a mű mindentudó narrátora és (egyik) főszereplője, Karl, aki nemzedékileg is kilóg a sorból: mintegy felezi (kétharmadolja) az Olga és Kristóf közötti távolságot. Sehová nem tartozik tehát, mintegy már a születési idejével jelezve kozmikus magányosságát, amit drabális méretű rútsága éppúgy felerősít, mint Olga iránti reménytelen szerelme.

Mint egy lassan beinduló hajdani gőzgép, úgy megy előre a regény: először ráérősen pöfög, aztán felgyorsul, hogy végül esztelen száguldásba kezdjen. Így aztán a történetmesélés is szélesen hömpölyög kezdetben, majd egyre vázlatosabb lesz. Ahogy a figurák is – a legutolsó nemzedék tagjainak már csak – igaz, erőteljes – ecsetvonások jutnak.

Péterfy mintha szekercével faragta volna szereplőit: nincs közöttük egy sem, akit az olvasó közel érezhetne magához. Az extremitás aztán a figurákról a szüzsére is átüt, hősei nemcsak a józan észre fütyülnek, de a fizika és az élettan törvényeire is. Ám a lehetetlenségeket itt nem oldja semmi – mint például a múlt századi dél-amerikai prózában a mítosz – itt az olvasó folyton azt érzi, hogy valamit le akarnak gyömöszölni a torkán: valami végtelen keserűt.

Meglehet, ez volt az írói szándék. Hogy tanuljuk meg egy életre, hova jutottunk. Hogy nincs senki, akit szerethetnénk. Hogy itt állunk, kifosztva, és bámulhatjuk a fotót, rajta a golyóval, mely kioltotta Puskin életét. (Itt jegyezzük meg, a cím, mindentől függetlenül, zseniális: ha a regényírást tanítani lehetne – nem lehet –, ennek a címadásnak külön szemeszter járna.) S meglehet, ezt a szándékot kívánta erősíteni a zavaróan kásás nyelv, a sok ismétlés, pontatlanság, hiba.

De persze az is lehet, hogy nem.

Pesti Kalligram Kft., 2019.